

Sandwiched

Månedsbrev 1/2019

EU må fremstå med større tyngde, økonomisk og politisk. Slik at Europa ikke blir "sandwiched" mellom USA og Kina.

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

“Sandwich er kjøtt, ost eller annen mat plassert mellom to brødkiver” kan Encyclopaedia Britannica fortelle oss. Begrepet skylder vi John Montagu (1718-1792), den fjerde jarl av Sandwich. Under et kortspill lagde han seg en slik, og kunne dermed fortsette spillet med den ledige hånden.

Europa kommer i skvis.

Europa står i fare for å bli “sandwiched between” – klemt imellom – et USA som trekker seg ut av rollen som verdens politimann og forbilde, og Kina som ikke er uinteressert i ta over deler av disse oppgavene. Det til tross for at EU-landenes BNP er litt større enn Kinas. For de 19 eurolandene, er samlet BNP litt mindre enn Kinas.

Med Donald Trump i Det hvite hus, og med Xi Jinping som Kinas øverste leder, sittende på livstid kan det se ut som, har de to supermaktene etter hvert fremstått som strategiske motstandere. Europa kommer i skvis. Verre blir det av uorden i eget hus:

- Polen og Ungarn som bryter med EUs grunnholdning til demokrati og rettsvesen.
- Euro som felles mynt som ikke har vært noen suksess.
- Tiltakende populisme, i både høyre- og venstre-varianter, som skaper uro.
- Flyktningestrøm som ikke så lett lar seg håndtere på en god måte.

Ny æra med Macron i Élysée-palasset?

Oddsene vinteren 2016 på at Emmanuel Macron skulle gjøre rent bord ved det franske valget våren året etter – selv bli president og med sitt nyetablerte parti “En Marche” få rent flertall i parlamentet – må ha vært kjempegod for dem som turte å satse. Men vant gjorde han. Og en franske leder med visjoner for Europa står frem.

Et par uker etter at Macron hadde flyttet inn i Élysée-palasset i midten av mai 2017, uttalte Angela Merkel, forbundskansleren i Tyskland, i et øltelt under festligheter i München: “Wir Europäer müssen unser Schicksal in unsere eigene Hand nehmen”. Nå er det på tide for Europa å “... ta sin skjebne i egne hender”.

Dermed syntes det duket for et fruktbart samarbeid mellom Macron og Merkel. At Frankrike og Tyskland går sammen er helt nødvendig for en revitalisering av EU. Hvordan har det gått?

Ikke så bra. Macron startet ut med nesa i været. Da han økte avgift på bensin og diesel for på den måten å møte kravet fra EU om å begrense underskuddet i de statlige finansene, brøt uroen ut. “De gule vestene” som er en utydelig samling av opprørere uten klar ledelse, skapte så mye uro at Macron til slutt fant å måtte gå tilbake på dette forslaget. I en tale på fransk TV den 10. desember, som ble sett av 23 millioner franskmenn – flere franskmenn enn dem som i sommer så Frankrike vinne

VM i fotball – la han ti milliarder euro på bordet, til støtte for dem på minstelønn og dem med lave pensjoner. Franskmennene fikk se en mer ydmyk og lyttende president.

Tiltak for et bedre fungerende arbeidsmarked og incentiver for investeringer ble ikke rørt. Heller ikke planen om fornyelse i offentlig sektor. Macron mener han holder linjen; legge til rette for et mer konkurransedyktig næringsliv. Imidlertid har uroen ikke gitt seg. Siste helg, for niende lørdag på rad, tok “de gule vestene” til gatene igjen.

Konsekvensen av økt offentlig pengebruk er at regelen om ikke å ha underskudd i statsfinansene utover tre prosent av BNP brytes. Det svekker Macrons posisjon i Tyskland. Og uten Merkel på laget vil han ikke lykkes med et tettere samarbeid eurolandene imellom. Temaene her er en mer samordnet finanspolitikk, en bankunion, inklusive en garantiordning for bankinnskudd, samt et felles – om enn meget beskjedent – budsjett for de 19 eurolandene.

Merkel mister høyde

Fra 1973 til 1998 var Helmut Kohl leder for Det kristeligdemokratiske parti (CDU). I 16 av disse 25 årene var han også kansler. Med fire års valgperiode og gjenvalg tre ganger på rad, vil Angela Merkel, om hun sitter som kansler frem til høsten 2021, gjenta Kohls bedrift – 16 år som Tysklands leder.

(Takk og pris for begrensningen på to ganger fire år i USA.)

Nå er det på tide for Europa å “... ta sin skjebne i egne hender”.

I desember i fjor valgte Merkel å gå av som partiformann. Dårlig valgresultat i 2017 spilte inn her. Hennes politikk om å åpne grensen til Tyskland for flykninger fra krigsrammede Syria, ble i meste laget for mange tyskere.

Annegret Kramp-Karrenbauer heter den nye lederen av CDU. Hun var på linje med Merkel i flyktningpolitikken. AKK – for enkelhets skyld – er god til å sanke stemmer. Som leder av CDU i Saarland, en av de minste av Tysklands 16 delstater, kunne hun glede seg over at partiet ved delstatsvalget i 2011 fikk solide 40 prosent av stemmene.

AKK er kjent for å møte utfordringer mer direkte enn Merkel, som har for vane å vente ut alle andre slik at hennes politikk til slutt står alene tilbake. Bortsett fra i flyktningpolitikken i 2015– 2016. Men da gikk det til gjengjeld skeis.

Solidaritet over landegrensene

Felles valuta innebærer at det enkelte land ikke lenger har noen valuta å skrive ned, om det skulle bli behov for det, blant annet ved en for høy inflasjon eller på grunn av eksterne sjokk som rammer eurolandene på

ulikt vis. Finanspolitikken, det vil si beslutninger angående statens inntekter og utgifter, står igjen som det sentrale virkemiddelet for å styre samlet etterspørsel i økonomien og dermed også aktivitetsnivå og sysselsetting.

I finanspolitikken står det enkelte euroland alene.

Det kan holde hardt for et land som er kommet ut i uføre kun å forlite seg på finanspolitiske tiltak. EU har begrensninger – selvpålagte sådanne – for hvor store underskudd man skal tillate i statsfinansene. Det reduserer det finanspolitiske handlingsrommet. Mens man *innen det enkelte land* har overføringer mellom regioner – i regioner der det går godt betaler man mer inn til statskassen enn hva man får tilbake, og der det går mindre godt får man ut mer enn man betaler inn – finnes det ikke noen tilsvarende “transfer union” mellom land i den monetære unionen i EU. I finanspolitikken står det enkelte euroland alene.

I sin tid lovet Helmut Kohl at overgang fra tyske mark til euro ikke skulle føre til noen “transfer union”. Tyskerne trengte ikke engst seg for at de måtte betale mer inn enn de fikk tilbake. Om grekerne ikke hadde nok skatteinntekter til å bestride egne utgifter, fikk det være deres problem. Noen form for finanspolitisk solidariteten eurolandene imellom så man bort fra.

Imidlertid har erfaringene etter tyve år med euro avdekket et klart behov for et minimum av finanspolitisk samordning, hvori inngår et felles budsjett på kanskje fire-fem prosent av BNP. Vi er milevis fra å komme dit. Men diskusjonen er i hvert fall i gang, anført av Macron, og med prinsipielt samtykke fra Merkel.

Ville alt ha gått så meget bedre med en “transfer union” på plass?

Fravær av en “transfer union” har gjort at greske myndigheter har måttet knipe så kraftig inn på alle hold at BNP i dag ikke er høyere enn for ti år siden. Ville en “transfer union” fra starten av ført til en bedre økonomisk situasjon i Hellas? Eller har grekerne, sterkt presset av långivere, fått til forbedringer i økonomiens virkemåte de ellers ikke ville maktet?

Og hva med Tyskland? Ville en “transfer union” ha ført til at eurolandene under ett ville hatt større økonomisk tyngde i dag og et bedre utgangspunkt for ikke å bli klemte mellom – USA og Kina? Ville den jevne tysker vært mer fornøyd da, selv om grekernes levestandard i dag ikke ville vært så langt bak tyskernes som tilfellet er?

Peer skifter mening

Ti år før euroens komme lovet Helmut Kohl at Tysklands gjenforening i august 1990 ikke ville kreve ekstra skatter i Vest-

Tyskland. Slik gikk det ikke. Midt på 1990-tallet ble en *solidaritetsskatt* innført for finansieringen av gjenoppbyggingen av Øst-Tyskland.

I 2008 fremholder finansminister Peer Steinbrück at en felles budsjett for eurolandene der man ikke vet hva Tysklands penger blir brukt til ikke kommer på tale.

I 2011 skifter Peer mening. Med Hellas i tankene minner han om følgende:

“Over a period of 20 years, German reunification has cost 2 trillion euros, or an average of 100 billion euros a year. So, we have to ask ourselves: Aren't we willing to pay a tenth of that over several years for Europe's unity?”

Men da er ikke Peer Steinbrück lenger finansminister.

En ny Merkel for en ny tid?

Er det tenkelig at Angela Merkel, som nå sitter på overtid og egentlig ikke har så mye å tape, tar en proaktiv holdning og i samarbeid med Annegret Kramp-Karrenbauer fremmer forslag om noe tilsvarende? At de 19 eurolandene etablerer en felles finanspolitisk plattform der rike euroland betaler mer enn de mindre velbeslåtte? En solidaritetsskatt der siktemålet er å bringe euroland i samlet flokk høyere opp på banen. Der EU fremstår med større tyngde, økonomisk og politisk. Tar skjebnen i egne hender. Og således bidrar til at Europa ikke blir “sandwiched” mellom USA og Kina.

18. januar 2018

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>